

pigem võis kohata hübriidiseerumisilminguid (näiteks ristiusu/islami ülevõtnud oraonid jätkasid samal ajal ka mitmete hõimuusundi kommete täitmist). Küll aga võis *oma* ja *võõra* vastandamist ning ohtude pärimuslikku piiritlemist märgata geograafilisel alusel: enamik kohalikke elanikke, kellega vestlesin, leidsid, et Indias on ohtlikud *teised* osariigid ja piirkonnad, mitte nende enda oma.

Kokkuvõttes andis osalemine talvekoolis väärtusliku kogemuse, esinejad pakkusid värskendavaid vaatenurki, erinevuste ja sarnasuste tajumine India ja Euroopa usundi vahel mõjus uurijapilgule avardavalt ja tuleb kindlasti kasuks ka edaspidises töös.

Reet Hiemäe

Kolmas ülevenemaaline folkloristide kongress Moskvas

3.–7. veebruarini 2014 toimus Venemaal, Moskvast umbes 40 km kaugusel Voronovos kolmas ülevenemaaline folkloristide kongress. Selle korraldas Vene Riiklik Folkloori Keskus (Государственный республиканский центр русского фольклора, vt <http://folkcentr.ru/>) – Vene Föderatsiooni Kultuuriministeeriumi haldusalasse kuuluv, 1990. aastal loodud asutus, mille põhitegevus on Vene rahvaste traditsiooniliste kultuurinähtuste kogumine, säilitamine, uurimine, õpetamine, populariseerimine ja publitseerimine. Keskuses ilmuvad järjepidevalt populaarteaduslik ajakiri *Живая старина* ja teadusajakiri *Традиционная культура*. Keskuse direktor on Anatoli Kargin, folkloori ja etnograafia osakonna juhataja Varvara Dobrovolskaja, kelle õlul lasus ka kongressi korraldustoimkonna sujuv juhtimine, sh mahuka kava koostamine.

Iga nelja aasta järel toimuvast kongressist (esimene 2006. aastal, teine 2010. aastal) on kujunenud vene folkloristika ainulaadne tippündmus, mis koondab Venemaa akadeemiliste instituutide, uurimiskeskuste, kõrgkoolide vastavate kateedrite spetsialiste, lisaks Venemaale omaselt loominguliste kollektiivide ja ansamblike juhte ning rahvaharidustöö vallas tegutsevaid pedagooge ja metoodikuid. Osavõtjate arv on aastatega aina suurenenud, umbkaudu 650 delegaati esindasid kõikvõimalikke Venemaa piirkondi, peale selle oli osalejaid ka väljastpoolt Vene Föderatsiooni, nt Itaaliast, Poolast, Ukrainast, Valgevenest, Azerbaidžaanist, Lätist, Leedust ja Eestist.

Vene folklooriuurimise edendamisel märgilise tähendusega tõsiseltvõetava teadusfoorumi teemadering on äärmiselt lai. 2014. aasta on Vene Föderatsioonis kuulutatud ametlikult kultuuriaastaks, mis lisab kõigile kultuurisündmustele kaalu. Kultuuriliselt kaalukas oli ka folkloristide kongress, väga tihedas programmis oli kokku 31 sektsiooni ja 483 ettekannet.

Kongressi osalejate registreerumine toimus 4. veebruaril Vene Riikliku Folkloori Keskuse ruumides, avamine keskusest veerandtunnise jalutuskäigu kaugusel Mosk-

va Teadlaste Maja suures kontserdisaalis. Nii korraldajate kui kultuuriministeeriumi esindajate avakõnedes korrati üle suure folkloorifoorumi põhieesmärgid: tugevdada endiste Nõukogude Liidu vabariikide teadussidemeid, vähendada lõhet teoretikute ja praktikute vahel, tutvustada mitmekülgset valdkonna tegevust, võimaldada kogemuste vahetust ja inspiratsiooni. Eraldi rõhutati vajadust lähendada teadusmaailma ja kultuuriministeeriumi arusaamu ja tegevusi, ministeeriumi esindaja nimetas oma kõnes konkreetseid prioriteetid: rahastada senisest enam ekspeditsioone ja materjali kogumist, hõlbustada arhiivide töökorraldust infotehnoloogiliste vahendite kaudu, publitseerida rohkem ja tulevasele järelkasvule mõeldes keskenduda eraldi noortefoorumitele.

Kongressil osalemine on oluline ka Eesti folkloristidele, esmajoones aitab see olla kursis kauaste traditsioonidega Vene folkloristika värskemate uurimissuundumustega, tutvustada suurel foorumil meie endi käsilolevaid tegevusi ning arendada koostöövõimalusi naaberriigi kolleegidega. Pole saladus, et taasiseseisvumise järel on Eesti folkloristide koostööprojektid olnud seotud põhiliselt Euroopa Liidu liikmesriikide ja Lääne teadlaskonnaga, akadeemiliseks töökeeleks on kujunenud suuresti inglise keel. Oluline on aga teada, millised on suure naaberriigi folkloristide uurimisteed ja vaatenurgad, millised võimalused on teha võrdlevalt koostööd nende riikide teadlastega, kelle sotsiaalpoliitiline lähiminevik on üsna sarnane Eesti omaga. Niisama tähtis on olla kursis viimastel aegadel ilmunud venekeelse erialakirjandusega.

Kongressi akadeemiline töö toimus paralleelsektsioonides ja ümarlaudades, milles käsitleti äärmiselt erinevaid nähtusi, temaatikat, vaatepunkte. Väga paljude paralleelsektsioonidega suurest kongressist detailse ülevaate saamine on peaaegu võimatu, oma uurimisteedest lähtuvalt osales allakirjutanu enim tänapäeva folkloori temaatikat käsitlevates sektsioonides. Kongressi esimesel sisulisel tööpäeval, 4. veebruaril modereerisid folkloristid Alexander Panchenko (Peterburi) ja Daria Radchenko (Moskva) ühele tänapäeval levinud folkloorinähtusele – kettkirjadele – pühendatud ümarlaua “Круговые письма как фольклорный жанр: трансмиссия, тексты, практики” (Ahelkirjad kui folkloorižanr: levik, tekstid ja praktikad) tööd. Viie esinejaga ümarlaua üldistava avaettekande pidas Alexander Panchenko, kes iseloomustas kogu kettkirjade traditsiooni selle eriilmelistes vormides ja levikuviisides nüüdisaegsete meemiteooriate abil. Nimetades kogu ahelfolkloori viiruslikuks bakterkultuuriks, nentis ta, et omaette tähelepanu väärib vastuvõtja reaktsioon, mis põhjustab tihtipeale uute iseseisvate folkloorinähtuste teket ja levikut. Ümarlauas oli kavas USA teadlase Daniel W. Van Arsdale'i ettekanne 1935. aastal Suure Depressiooni aegses Ameerikas (Denveris) kellegi salapärase Jane Doe poolt ringluse lastud “Send-a-Dime” nimelise rahakettkirja algupärast. Daria Radchenko tõstis oma ettekandes esile kettkirjade kollektiivsuse aspekti. Ümarlauas pidasid ettekanded ka Eesti Kirjandusmuuseumis folkloristika osakonna vanemteadurid Mare Kõiva ja Piret Voolaid, kelle mõlema varasem uurimistöö on olnud selle teemaga seotud. Mare Kõiva rääkis üle saja aasta vanusest kettkirjatraditsioonist, selle tänapäevastest siiretest ja terminikasutusest Eestis ning Piret Voolaid tõstis Facebooki ahelpostituste näitel esile võimaluse analüüsida folklooriainese kaudu varateismeliste identiteedi ja väärtushinnangute kajastusi. Ümarlaua ettekannete kohta leiab infot veebilehel <http://www.folklore.ee/ri/fo/konve/2014/voronofo/>, foorumi tulemusena on lähiajal plaanis luua ahelfolkloori uurimise rahvusvaheline tööühm.

*Kettkirjade ümarlaual osalejad; ees vasakult Mare Kõiva ja Piret Voolaid.
Foto Kalle Voolaid 2014.*

Põnevad ja uudsed käsitlused kõlasid tänapäeva folkloori sektsioonis, mida juhatasid 5. ja 6. veebruaril Andrei Moroz, Olga Frolova (mõlemad Moskvast), Albert Baiburin (Peterburi), Mihhail Matlin (Uljanovsk) ja Natalja Jefimova (Joškar-Ola).

Bulgaaria folklorist Jekaterina Anastasova tegi võrdleva ülevaate Eesti ja Bulgaaria lokaalsetest identiteetidest, analüüsisid UNESCO kaitse all olevaid etnilisi pärandkultuure, küsides, kust läheb piir kultuuriuurimise ja folkloorse turismi vahel.

Tatjana Dianova (Moskva) ettekandes olid tähelepanu all vene rahvuslikud elemendid tulilind ja kolm vägilast rahvuslikus sümboolikas, rahvatraditsioonist kuni Sotši taliolümpiamängude sümboolikani välja.

Dionizjusz Czubala (Poola, Bielsko-Biala) ettekanne (mille luges ette autori abikaasa, etnomusikoloog Galina Kutõrjova-Czubala) analüüsis 2010. aasta aprillis Smolenskis Poola presidendi lennukiga TU-154 juhtunud õnnetuse järgseid vandenõulugusid. Üliemotsionaalses pingeolukorras levinud rohketes kuulujuttudes seostati Poola rahvuskatastroofi väga erinevate teooriatega, sh mitmesuguste poliitiliste vandenõudega.

Natalja Jefimova vastas oma ettekandega küsimustele, kuidas tuntud vene sotsiaalvõrgustikus VKontakte (vk.com) leviv folkloor osutab noortekultuuri põhiväärtustele ja millised neist väärtustest on esiplaanil.

Anna Sokolova (Moskva) väga hea näitematerjaliga ettekandes olid vaatluse all 7. septembril 2011. aastal toimunud Jaroslavl'i Lokomotivi hokimeeskonna lennukku järel tekkinud spontaansed mälestuspaigad ehk memoriaalid. Esineja keskendus nähtusele laiemalt, kuid eriti tekstidele, mida leinajad mälestuspaigas kasutasid.

Eesti Spordimuuseumi teadussekretär Kalle Voolaid kõneles legendaarsest Eesti jõumehest Georg Lurichist kui rahvajuttude kangelaslikust prototüübist, keskendudes lugudele, mis on kandunud tänapäeva välja.

Natalja Urvantseva (Petrozavodsk) keskendus Lenini stereotüüpsele kujule ja mõjule 1920. aastate lastefolklooris, nt mängudes (pärast Lenini surma 1924. aasta talvel mängiti Lenini matuseid, Lenini ja Trotski mängud).

Albert Baiburin (Peterburi) pidas ülevaatliku ettekande väljendi “101. kilomeeter” etümoloogiast ja folkloorsetest arengutest. Mäletatavasti oli termin NSV Liidus mitteametlikus kasutuses väga levinud ja tähendas, et teatavatel inimrühmadel (põhiliselt poliitiliselt represseeritud ja kriminogeenne kontingent) oli keelatud elada Moskvast, Leningradist, liiduvabariikide pealinnadest ja suletud linnadest 100 kilomeetri raadiuses.

Olga Frolova (Moskva) keskendus huumoriteemalises ettekandes abstraktsetele anekdootidele, vaagides nende olemust ja tegelaskujusid.

Konstantin Šumovi (Perm) ettekandes oli tähelepanu keskmes surma antropoloogia, lemmikloomade minek vikerkaaresilla taha, lemmikloomade mälestussaidid internetis ja nendel leiduv naiivpoeesia. Esineja kõneles ka lemmiklooma surmaga seonduvast naiivmütoloogilisest ettekujutusest, sellega seotud nn naiivkunstist, mille kaudu väljendavad lemmikut leinavad inimesed oma tundeid.

Kokkuvõttes võib öelda, et tänapäeva folkloori sektsioonis olid paljude teemade analüüsimisel abiks interdistsiplinaarsed, eriti sotsioloogilised vaatlusviisid. See on mõistetav, kuivõrd tänapäevast ainest, mida on võimalik koguda esitussituatsioonide ja kontekstilise ümbrusega, on uurijal sotsiokultuurilistes kontekstides ja funktsioonides tunduvalt lihtsam tõlgendada kui nt üle saja aasta vanuseid arhiivitekste.

Kõik õhtud olid täidetud rikkaliku kultuuriprogrammiga, mille hulgast said delegaadid valida omale meelepärase. Kongressi raames leidis aset folkloorifilmide festival, toimusid mitmed rakenduslikud (nt traditsioonilisele käsitööle ja koreograafiale) pühendatud õpitoad. Igal õhtul toimusid raamatuesitlused, kus erinevate institutsioonide esindajad tutvustasid oma värsked väljaanded, millest suur osa olid eri piirkondade folklooritekste tutvustavad mahukad akadeemilised folklooriväljaanded. Kongressiks anti välja artiklikogumik *Навстречу Третьему Всероссийскому конгрессу фольклористов. Сборник научных статей*, mis koondas uurimusi folklooriteooria üldküsimumuste ja folkloristika aktuaalsete probleemide kohta.

Pikad ja sisukad tööpäevad möödusid Voronovo sanatooriumi aladel, millel asuvad kõrvuti 18. sajandi teisel poolel ehitatud (ja kunagisele Moskva ülemjuhatajale, sõjakubernerile, krahv Fjodor Rostoptšinile kuulunud) mõisahooned ja rajatud mõisapark ning 1970. aastatel nõukogude modernistlikus stiilis taastusraviasutuseks ehitatud suurejooneline sanatooriumikompleks.

Kolmanda ülevenemaalise kongressi põhjaliku kava leiab folkloorikeskuse kodulehelt <http://folkcentr.ru/wp-content/uploads/2014/01/3-конгресс.pdf>, kahjuks ei ilmunud sündmuseks ettekannete teesid, kuid ettekannete põhjal kirjutatud artiklid plaanivad korraldajad avaldada kongressikogumikes.

Piret Voolaid